

PRAZNIK LEDENIH ROŽ

Vitomil Zupan

Dobro kuharico Emo prosim, naj te
papierje sežge, če bi slučajno umrl.

LEOPOLD

Rad bi bil tak kakor ljudje okoli mene, kakor moji sodobniki, redniki in znanci, se pravi: stvaren, poln sle po vsakdanjih ugodjih, zmeraj v diru, brez časa za razmišljanje, površen, srečen in nesrečen brez solza, zvit in sebičen, pa tudi dobrodušen in vesel, se pravi neškodljiv in neviden — in v tem je moč.

Jaz pa sem slaboten, škodljiv in vsem na očeh. Otroška paraliza me je prikovala v negibnost, preveč imam časa za premišljanje, ničesar ne zaslužim, in to življenje v večni odvisnosti je komaj znosno. Vem, da me imate oče in mati na nek čuden in meni nerazumljiv način rada — in vendar sta me prepustila dobrim ljudem v preskrbo in breme. Mož in žena brez otrok, bivša trgovca, ki sta si znala prav lepo urediti življenje: moj krušni oče je sposoben in priden človek, moja krušna mati odlična gospodinja, kuharica Ema pravi angel potrpežljivosti, in vsi se tikamo.

Zdi se mi naravnost blazno, da sem se po hudih notranjih bojih odločil za te zapiske. Najbolj me pri tem mika nevarnost mojega početja: saj bom zapisal toliko reči, ki bi na mestu skalile vse moje odnose z ljudmi, ki pomenijo moj svet. Najbolj me skrbi, da bi nenadoma umrl — in bi našli te papierje, brali in nagubali čelo nad menoj in mojo nehvaležnostjo. Edino Ema lahko najde te liste, njej se ne ljubi brati.

Res pa je, da nekje čisto na dnu duše ljubimkam z mislijo, da bi te reči bral kak popoln neznanec. Zdi se mi čisto nemogoče, da bi vsi ti dogodki okoli letošnjega novega leta padli kratko malo v pozabo. Nekoga Petra Moena so ubili gestapovci — po vojni pa je nekdo objavil njegove spise, ki so ostali skriti v njegovi celici. Ves sem se tresel, ko sem bral njegove zapiske! Kakšen čudež! Zaradi sposobnosti zapisovanja drobnih besed je ostal Peter Moen živ! V besedi, v spominu, v meni, v toliko ljudeh, ki so brali.

Na tega neznanca, ki ga menda nikoli ne bo, se obračam, z njim se pogovarjam ponoči, ko ne morem spati. Ne bom te mučil, neznanec, s svojo samosrediščnostjo, takoj bom začel s pripovedjo. Če bo v tej pripovedi še zmeraj veliko mene, mi to ljubeznivo odpusti! Razumi,

prikljenjen sem na posteljo in na stol na kolesih, zato morda marsikaj gledam drugače kakor ti, ki si pravi sodobni človek, stvaren, poln sle po vsakdanjih ugodjih, ves uklenjen v paroksizem današnje gonje za dobrotami navadnega snovnega življenja. Tudi jaz bi bil rad kakor ti.

Začelo se je, ko je Živa prišla s trga, na starega leta dan opoldne. Živa, to je moja krušna mati. Prinesla je (poleg drugih živil, komaj je privlekla tiste težke cekarje) tudi dva velika soma, ujeta isto jutro v Krki, v mrežo baje. Ema, kuharica, se je prijela za glavo. Jaz sem sedel na svojem mestu, v stolu, med kredenco in zabojem za kurivo.

»Če kupim enega, bo premalo, dva bosta preveč,« je rekla, ko je polagala ribi na mizo, »premišljala sem — potem sem pa vzela oba, tri dni bomo slavili, veliko ljudi bo... če bo kaj ostalo, bova pa z Emo marinirali in vložili v kozarce...«

Ribiči so pripeljali ribe z avtomobilom, popolnoma sveže. Živa in Pavle, to je njen mož, moj krušni oče, sta pričakovala goste iz Beograda, moža in ženo, morda celo hčer in sina, nič se ne ve, rodbini sta v starih prijateljskih zvezah, še izpred vojne. Živa in Pavle hodita za veliko noč v Beograd, oni pa hodijo k nam za novo leto; beograjski Slovenci so, a na izgovorjavi se jim močno pozna, da žive že veliko let v Beogradu.

Eden somov na mizi je nenadoma udaril z repom in se prevrgel. Vsi smo ostrmeli.

Živa je rekla: »Res so ribe popolnoma sveže.«

Kiki Godrnjalo pa je prišel izpod štedilnika in se vzel na beli kuhinjski stol. Skušal je pogledati na mizo. Namreč: Kiki, imenovan tudi Godrnjalo, to je docela navadna pasja oseba z dolgo, kodrasto dlako, ki bi bila bela, če bi ga skopali vsakokrat, ko se vrne s potepa. Tako pa je nekako sivorumen. In zelo čudaški. Posmehljiva narava mu je nadela nad oči toliko svaljkastih kodrov, da mora na poseben način skloniti in nagniti glavo, da lahko poškili izza volnatega zastora. Nihče ni opazil, da je Kiki zelo razburjen.

Živa in Ema sta skladali solato in meso pa vse tiste ljube, tako potrebne in nepotrebne sestavine slavnostnih gostij v shrambo.

Na oknu so se tajale ledene rože.

Sedel sem nepremično, kakor zmeraj.

Naenkrat se mi je zazdelo strahotno krivično od usode, narave, od družbe in boga... kako naj to povem?

Da je ta leponoga, toplokrvna, dobrodušna Ema samo kuharica — ta debelušna, hladnokrvna in stvarna Živa pa njena gospodinja in poveljnik. Da Ema ne sme postaviti solate na spodnjo polico, ker meni

Živa, da mora biti solata na zgornji polici. Toda kaj vem jaz o policah! Človek je zaradi nekih lepih nog lahko tudi skrajno krivičen.

Ledene rože so se tajale v odjugi in kaplje so v kratkih, vijugastih sunkih polzele po megljenem steklu.

Človek v negibnosti veliko gleda in tudi veliko preveč vidi. Potem preveč premišlja. Potem sodi in obsoja, želi si, se odpoveduje, zvija se v nepretrganem notranjem krču. Zato je drvež nekaj tako dobrega, odrešujočega; mislim.

Kiki ni odmaknil nosu od rib na mizi.

Razburjen krik je prerezal tihoto: Živa je pozabila kupiti nekaj zelo važnega. Ema se je morala pri priči obuati in obleči.

»Medtem bom pripravila ribi,« je rekla Živa in si opasala predpasnik.

Tako smo ostali sami: Živa, Kiki in jaz. In obe ribi seveda, zlek-njeni na mizi.

Kuhinjsko delo je zame nekaj zanimivega, mora mi biti zanimivo, saj ne hodim v kino, ne na nogometne tekme, saj ne grem leta in leta iz hiše. Poleti me porinejo na balkon — in od tam gledam potem strašno velike in razburljive stvari. Kako bi živel, če ne bi bilo v meni drgetajočega zanimanja za vse, kar se giblje, od ptice, človeških rok, muh in obrazov pa tja do deževnih kapelj.

Nekaj živega so tudi ledene rože na oknu: že nekaj dni jih opazujem, zjutraj so mlade in sijajne, potem se začno z odjugo starati, opoldne so že zabrisane, razsolzene, razblinjene... in odeveto. V noči začno rasti nove. In nikoli niso enake. Jaz, ki poznam vsak ris na steni, vam lahko zagotovim, da nikoli niso popolnoma enake. Jaz vem tudi, kako se starajo zidovi, kako odevetevajo belo obarvana vrata, kako se utrujajo deske v podu... ojoj, koliko tega moram preskočiti, da ne zamudim zgodbe!

Somov nisem še nikoli videl.

Živa je bila vsa rdeča v debelušni obraz, ko je vzela veliki kuhinjski nož v roke. Namreč — pripraviti takšno gostijo, to ni šala. Živa in Pavle sta v Beogradu vsakokrat kraljevsko pogoščena, dneve in dneve pripovedujeta vsakomur o tem. In zdaj gre za čast rodbine, za čast Slovencev, za čast Ljubljane, no, in predvsem za čast gospodinje. In tudi Pavleta se boji. On je dober človek, toda po naravi pravi trgovec: s tujei prijazen in šegav, za kulisami doma pa zna biti nezadržan samodržec.

Živa je pograbila eno velikih rib in jo preobrnila na hrbet, skušala ji je zasaditi nož pod grlo — da bi preparala trebuh, seveda. Tedaj

pa je som — v grozo Kikija in mene — oživel, Živa je zakričala, som je udaril z repom po mizi, se vrgel s telesom v zrak... in padel z mize... prevračal se je po tleh, Živa pa je kakor podivjana z visoko dvignjenim nožem skakala okrog njega in kričala. Tedaj se je prebudil tudi večji som na mizi, tudi on je poskočil, toda ostal je na mizi. Kiki je zabevska s čudnim glasom, kakršnega pri njem še nisem slišal. Razburjeno je pregibal glavo, da bi si pridobil skozi bingljajoče kodre pogled na dogodke. Živa je vrgla nož na mizo in pograbila sekiro, ki jo ima Ema za sekanje trsak. S topim koncem je udarila soma po glavi, poskočil je, udarila je drugič, zgrešila in zadela telo. Moral sem si zatisniti oči, nič ne vem, zakaj. Staroverska občutljivost. Ves sem se začel tresti od neke nerazumljive notranje bolečine, hudega ogorčenja — nad čem? — in pri tem sem... ne vem natanko... zakričal, zatulil ali kaj. Sam sem se ustrašil lastnega glasu in sem pogledal. Živa je stala nad veliko ribo, ki je zdaj ležala negibno na tleh. Sekiro je držala z obema rokama — in gledala je naravnost vame. Obšel me je strah in sram. Z zamolklim glasom mi je očitala:

»Zakaj pa kričiš?

Saj si tudi ti kričala. Kako da me je slišala? Zagnala je sekiro po tleh, vzela nož in odprla ribo kar na tleh, na linoleju. Jemala je drobovino iz trebuha. Pri tem pa je venomer govorila, kakor bi je bilo strah tišine.

»Vse delo... vsa odgovornost... vse se sesuje enemu samemu človeku na glavo... In to bodo prazniki... Srečno novo leto! Beograjčani jedo zelo radi velike ribe za praznike. Radič sem komaj dobila. Babam se ne ljubi nabirati pod snegom. Ali boš pomagal čistiti solato, Leo? Marija, ob osmih so gostje tu. Surovo maslo sem pozabila kupiti in sardelne kolobarčke, brez teh pa ni sendvičev. Eme zdaj celo uro ne bo.«

Potem je ribi s težavo odsekala in odrezala glavo, pa jo vrgla v velik lonec. In kar naprej govorila, kar sicer ni njena navada. To je bilo zaradi tistega kričanja. Zelo nerad slišim kaj slabega o Emi. Ker ima tako lepe noge. Čutil sem, da je treba nekaj reči. Če ne, bi postal Živi sumljiv.

»Lahko bi kar takoj začel čistiti solato,« sem rekel.

»Lahko. Čakaj. Kakšno cunjo ti bom položila čez kolena. Leo, ampak skrbno, da? Saj veš, da sicer vse pade na mojo glavo.«

»Brez skrbi. Pazil bom.«

Prinesla je solato, pristavila skledo za očiščene liste. Med cunjami za vrati shrambe je izbirala in mi podala stare Pavletove hlače, suk-njič iste obleke pa je vrgla nazaj.

»Zdaj pa še drugo ribo. Ta je večja. Morda bi res shajala z eno samo. Ampak tako sveže redko dobiš. Si videl?«

Skušala me je zazibati v vsakdanjost. Čisto malomarno je vzela sekiro v roke in stopila k mizi. Zatopil sem se v solato. Ko bi mogel pobegniti! Vse se je stisnilo v meni od strahu, srce sem občutil v grlu. Neumnost, sem si prigovarjal v mislih, tako sveže dobiš redkokdaj. Lahko bi seveda shajali z eno samo.

Ko sem vzdignil glavo, sem v hipu razumel: Živa je zgrešila, som pa se je vrgel z mize in se v skokih poganjal po kuhinji, Živa je pritiskala za njim, tolkla proti njemu — toda niti enkrat ga ni zadela. Som se je bližal mojemu stolu. Vsa kri mi je zastala, čutil sem, kako mi odrevenevajo prsti na rokah. Vsak hip se bo zgodilo nekaj: ali se bo som pognal vame ali pa me bo Živa zadela po nesreči s sekiro.

Zgodilo se je, toda nekaj drugega.

Som se je pognal za mizo, se visoko vzdignil in se zagledal v Živo, ki je pri tem obstala. S tistimi čudnimi, vodenimi očmi jo je gledal — in povešeni brki so mu dajali jezno-žalosten videz. Z globokim glasom ji je rekel:

»Ali še ne boste nehali?«

Živa se je umaknila za korak, toda takoj se je znašla. Jezno je kliknila:

»Živina, kako si upaš?«

Som pa ni izgubil ravnotežja. S karajočim glasom jo je opozoril:

»Od kdaj se pa midva tikava?«

To je bilo tisto, kar je premagalo Živo. Izpustila je sekiro na tla in se sesedla na stol. Tako premagane je še nisem videl.

Som se je sklonil k padlemu, tiho je pripomnil:

»Ta je končal. Bil je dober značaj.«

Živa je prišla do sape. Skrajno suho je vprašala soma: »In zdaj?«

»Zdaj?« je ponovil za njo in premislil. »Vsaka stvar ima svoje meje,« je nadaljeval, »to boste razumeli, gospa.«

Živa pa ni razumela. Kajti zdaj je bilo res težko najti skupno govoricco. Vdati se — to ni v njenem značaju. Spet je pa prepametna, da bi stvari prenapenjala do skrajnosti.

»Prosim,« je rekla izzivalno, »povejte, kaj zdaj? Razumeli boste tudi vi, da je položaj — za vas in zame — precej mučen.«

Som pa je dejal čisto mirno:

»Trese me.«

In je pobral Pavletov suknjič za vrati shrambe, ga oblekel — potem pa si je ovil brisačo okrog vratu. Sedel je k mizi, Živi nasproti. Kiki, ki je med bojem pobegnil pod štedilnik, se je počasi, po prstih pri-

plazil na svetlo in se trudil, da bi si ogledal položaj. Som pa se je zagledal vame. Nagovoril me je s prijaznim glasom.

»Leo, če sem prav razumel?« Pokimal sem, on pa je vzel Kikija v naročje, kakor bi to počel vsak dan — in Kiki se sploh ni branil. »Leo, obvladajte se vendar, saj ni nič hudega.«

Šele zdaj sem opazil, da se ves tresem, da mi poskakuje čeljust — in da držim usta odprta. Som je pestoval Kikija in tudi zanj je imel mehke besede:

»Ubožec, tudi tebe je prizadelo. Kako mu bije srce! Obžalujem, kolikor sem kriv jaz.«

Pri tem je ošinil s pogledom Živo, ki se je naposled znašla in vstala. Šla je okoli mize, odprla počasi vrata in naglo odšla. Som me je pogledal.

»Ali bi mi dali hlače, prosim... zdaj, ko je šla... Trese me. Tudi jaz slabo prenašam razburjenje.«

Vrgel sem mu hlače — potem pa se poglobil v čiščenje solate. Po velikih pretresih so taka majhna, mehanična opravila v pravo olajšanje. Ne da bi vzdignil oči, sem vprašal:

»Kako pa vam je ime?«

»Knez... Kako pa je ime tej ljubeznivi živalci?«

»Kiki — in tudi Godrnjalo mu pravimo.«

»Godrnjalo? Zakaj?«

»Ker mu je godrnjanje v zabavo.«

»Gospa vendar veliko več godrnja.« In čez čas: »Leo, kajne, gospa je zelo huda? Tele zadeve mi ne bo nikoli odpustila?«

»Huda? Veste, ona je za red. Živa zelo veliko dela in njen mož Pavle tudi. To so zelo urejeni ljudje.«

»Razumem. Popolnoma razumem. Vedel sem se mimo reda. Oprostite, toda jaz tako rad živim.«

Vstal je in prišel bliže, s Kikijem v naročju, čisto domač, niti malo grozljiv. Toplo me je vprašal: »Ali me razumete, Leo? Vsaj vi me morate razumeti.«

»Razumem vas, Knez. Samo to mi povejte, zakaj pravite, da bi vas ravno jaz moral razumeti?«

»Nekaj skupnega imava, Leo. Boste videli. Toda o tem ne govoriva, prosim, prosim.«

Zunaj v predsobi je bilo slišati korake. Vstopila je Ema. »O!« je rekla brez razburjenja, ko je zagledala Kneza. Bil sem v zadregi. Ne vem, česa sem se čutil kriv. Knez je izpustil Kikija na tla.

»To je Knez, Ema. Upam, da ne bo kaj narobe?«

»Kje pa je gospa?«

»V sobi, mislim.«

Ema je položila zavojčke na kredenco in odšla v sobo. Knez je gledal za njo.

»Lepa je,« je šepnil — mene pa je nekaj spreletelo, saj je izpregovoril naravnost iz mene. Kakor da je bila izdana največja skrivnost. Ošinil sem ga s pogledom, toda bil je nepredirno zamišljen. Kakor bi se zdrznil, je vstal, prisedel in mi — precej nerodno — pomagal čistiti solato.

»Kaj je tisto, kar nama je skupno?« sem vprašal.

Čistil je solato in ni takoj odgovoril.

»Kasneje o tem, Leo.«

Kiki je sedel pred nama in skušal pogledati izza kodrov. Na oknu so se starale ledene rože, še malo — in ne bo jih več.

Stresel sem se, ko so se odprla vrata in sta vstopili Živa in Ema. Živa je vrgla pogled na Kneza pa vzela v roke zavojčke, ki jih je prinesla Ema. Ema je opazovala predpasnik.

»Tako,« je rekla Živa, »zdaj pa brž na delo. Sploh ne vem, ali bo o pravem času pripravljeno.« Spet je pogledala Kneza, toda govorila je samo Emi. »Človek ne bi verjel, kakšni vsiljivci so na svetu. Pridejo, oblečejo vašo obleko, sedejo na vaš stol — in so... Peteršiljček, Ema! Ne bo in ne bo pripravljeno, vam rečem.«

Knez je čutil, da leti »vsiljivec« nanj. Vzdignil je glavo in mirno pripomnil:

»Povedati moram v svoje opravičilo, da nisem prišel sem po svoji volji... in da se zavedam nezdržnosti položaja.«

»Ah, kaj,« je prhnila Živa sredi naglice dela, »ko so stvari mimo, jih vsak razlaga po svoje. Kje pa je ta novi nož, Ema?«

Ko je šla Ema mimo mene, sem jo ujel za roko in poprosil za kozarec vode. Usta so mi bila suha in tako čuden okus sem imel. Ema zna delati dve, tri stvari naenkrat. Dobil sem velik kozarec vode. Knez pa je gledal vodovod, vstal je in stopil k pipi, jo odprl in nastavljal usta pod curek. Žejno je pil. Živa pa je zagodrnjala: »To je tudi nekakšno vedenje!«

Vtem so se zaslišali krepki koraki — in že je vstopil Pavle, od mraza in naglice rdeč v obraz, ves dejaven. Pogledal je po kuhinji, vse je teklo, kakor mora — potem se je ustavil z očmi na Knezu, namršil čelo in vprašujoče pogledal Živo. Ta je skomizgnila z rameni. Pogledal je Emo, ta je samo vzdignila obrvi in se zatopila v delo.

»S kom imam čast?« je vprašal Pavle, toda glas mu ni bil niti malo prijazen.

»Jaz sem Knez,« je povedal gost.

»Knez,« je ponovil Pavle in čakal nadaljnjih pojasnil, ki jih pa ni bilo. Namignil je Živi, naj mu sledi, in odšel iz kuhinje. Ostali smo sami, Knez, Ema, Kiki in jaz. In ubita riba na tleh. Ema me je pogledala. Knez je nehal čistiti solato.

»Vem, da je vse to zelo neprimerno,« je rekel, »toda ali sem jaz kriv? Tudi piti pri pipi ne bi bil smel, toda prijela me je taka nezadržna žeja. Vse to seveda dela slab vtis.«

Čutil sem, da moram tudi jaz nekaj pojasniti Emi.

»Knez res ni kriv, Ema,« sem začel, toda Ema mi je segla pomirjajoče v besedo.

»Saj ni nič hudega. Živa je zmeraj prenapeta, kadar pričakuje goste. Zdaj se bosta s Pavletom peklensko skregala, potem bo pa šlo.«

»Ali smem še malo vode?« je vprašal Knez, ko je videl, da je Ema tako mirna in priljudna. In je pil, pil, nakar je postal skoraj dobre volje. »Veste,« je rekel Emi, »zelo bom vesel, če ne bo iz vsega tega nič mučnega.«

»Vse je odvisno od tega, koliko se bosta skregala,« je pojasnila Ema in prisluhnila. Iz sobe je bilo res slišati prerekanje, kričanje, potem sta Pavle in Živa kričala hkrati in hkrati umolknila, potem je vpil Pavle... in kmalu so se odprla vrata... vstopila je Živa, rdečih, objokanih oči, molče se je vrgla na delo. Pavle je prišel za njo, toda niti pogleda ji ni privoščil. Naslonil se je na kredenco poleg mene in opazoval Kneza. Pogledal je na ročno uro. »Čez eno uro so že lahko tu,« je rekel. Potem pa: »Knez... vi boste pa tudi razumeli... moja žena je dobra gospodinja, redoljubna in sploh...«

»Razumem, gospod Pavle, toda tudi vi me morate razumeti...«

»Poskušam, seveda... Toda zdaj pričakujem goste... in res nimam veliko časa za razumevanje... Kako bi rekel — oprostite — toda bili ste po 500 din kila... to ni malenkost.«

»Dobro. Kaj predlagate?«

»Stvar je — jasno — precej kočljiva. Vsekakor bi bila ena riba dovolj... to sem ženi povedal...«

Tu se je zagnala Živa v pogovor. Očitno je samo nadaljevala prepir v sobi. »In tudi jaz sem ti povedala... da pojdi prihodnjič sam na trg... sam kupi, sam plačaj, sam pripravi in skuhaj...«

Pavle, že zelo ostro: »In jaz sem ti povedal, da ima vsakdo svoje dolžnosti...«

Živa: »Toda tudi svoje pravice... jaz pa lahko samo garam!«

Pavle: »Ne se prepirati pred tujci!« (To je rekel v tujem jeziku, z dvema trdima »r«.)

Živa: »Z menoj ne bo nihče več pometal, nihče!«

Pavle: »In name ne bo nihče kričal!«

Že jo je zgrabil pod roko in ne preveč nežno povedel s seboj iz kuhinje. Ema je pametno pripomnila:

»Še enkrat se bosta skregala, potem bo pa vse v redu.«

Res je bilo slišati rezke krike iz sobe.

Ko je prišla Živa spet v kuhinjo, je bila vsa zasopla, še bolj rdeče oči je imela. Divje se je vrgla na delo. Molčali smo. Midva s Knezom sva očistila solato. Obsedela sva in gledala ženski pri delu. Neverjetno, koliko je dela za pripravo take gostije.

Na okna je legel večer, prižgali so luči.

Kadar se razlije luč po prostoru, se vse stvari spremenijo, stene, pohištvo, predmeti, roke, obrazi. Obleke dobe drugo barvo, oči nov blesk, obrazi nov izraz.

Celo tišina je pri luči drugačna.

Potem se je oglasil zvonec, koraki, odpiranje vrat, besede, smeh. Živa je šepnila: »Prišli so,« in odpasala predpasnik, si otrla vanj roke in pohitela v predsobo. Zaslišali smo njen veseli klic dobre in redoljubne gospodinje, ki sprejema goste.

Ema je prisluhnila, potem je rekla: »Nista samo on in ona. Dobro, da smo pripravljeni.«

S tem izrekom se je začela slavnost.

Hiša je oživila. Tekanje Žive in Eme. Posoda. Kozarci. Steklenice. Jedi in pijače. Prti in prtíci. Pesem iz radia. Smeh v sobi. Tihi ukazi, očitki, nagla navodila, krč napetosti v kuhinji. Živa v novi obleki iz zelene svile. Ema v črni obleki in belem predpasniku. Val Živinega parfuma. Šum pogovora v sobi preseka krohot: nekdo je povedal šalo.

Lesketajoča se staroletna noč na kuhinjskih oknih.

Brž, brž. Ema. O, Marija, kje pa je zajemalka? Kozarce za vino! Ne te! Kristalne, za božjo voljo! Sir!

Vrata so se odpirala in zapirala.

Slovesno razburjenje.

Samo midva s Knezom sva tiho sedela drug ob drugem. Kiki se je stisnil k najinim nogam in pazil, da bi ne bil pohojen. Le kaj bi bilo tisto, kar nama je s Knezom skupnega?

Ženski sta odšli s pladnji v sobo.

Neznanec, ki boš morda le nekoč bral te moje skromne zapiske, ne zaničuj me. Vem, da vse to sploh ni zanimivo. Vem, da se v zgodbah mora venomer nekaj dogajati. Toda verjemi mi: ta sivi nič, v katerem sva sedela s Knezom, je bil zame bolj razburljiv kakor najbolj napeta

pustolovska zgodba. Če sem za hip zaprl oči, sem čutil zvenenje tišine v ušesih. Potem je iz sobe planil val smeha in ženski krik. In spet tišina. Pogledal sem Kneza: tudi njegove oči so bile uprte vame, toda takoj je vljudno pogledal stran.

Kadar ni mogoče spregovoriti. Kadar človek postane hiša, v kateri prebiva vrvež vročih in grozljivih občutkov, hitečih, nerazumljivih podob, raztrganih misli, ki se skušajo urediti v skupine, pa jih vsak hip na novo raztepe po hodnikih in sobah neko divje hotenje brez imena — in ničesar ni mogoče ujeti niti za trenutek. Kadar se vsa ta hiša trese brez znanega razloga. In je neko bitje čisto zraven, potrebno ene same prave besede. Besede pa ni. In je v tem huda muka. Krivda brez krivde. Želja, ki se ne more uresničiti. Tuje življenje. Megla med dvema bitjema: roka pa težka; ne more se vzdigniti, da bi razblinila meglo. In še to: ne vem, zakaj sem imel rad Kneza. In sem trpel, ker nisva mogla najti govorice.

Tisto, česar sem si nezavedno tako želel, je prihajalo: dogodek. Prihajalo je skozi predsobo.

Vrata so se odprla. Ema s sramežljivim smehljajem na obrazu, za njo pa Milan, mož iz Beograda. V rokah je držal ogrlico iz pisanih umetnih kamnov, táko, kakor so menda moderne.

»Tole, sva rekla z Marico, bo pa za našo Emo, za novo leto.«

Emi je bilo pred nama s Knezom nerodno. Vendar je vljudno sprejela darilo. Milan pa je zagledal mene in Kneza — in obraz se mu je nekoliko spremenil. Milan je krepak mož, ki se znajde v vsakem položaju. Z močnim glasom je zaklical moje ime in vzdignil desnico v pozdrav.

Toda vtem je bila že Živa za njim. Tudi ona zelo dobro igra. Težko da bi kdo opazil, kako neprijetno ji je bilo, da je Milan videl Kneza.

Milan mi je stiskal roko in gledal Kneza. Živa je z naglimi besedami dajala navodila Emi, vse samo glede jedil in pijač. Milan je stisnil Knezu rokav suknjiča in se mrmraje predstavil, takoj pa spregovoril proti Živi: »Vsi v sobo, kaj se pa to pravi... Lev izvrstno izgleda... Kako ste rekli? Knez? Me veseli. Vsi v sobo. Torej tisto belo vino, Živa, vsa čast... Vsi v sobo. (Knezu:) Ali ste brali Cankarja? Ena soba za ljudstvo, druga — ta boljša — pa za narod. To je minilo. Vsi v sobo!«

Živa je potegnila Milana za seboj k vratom in mu šepetala na uho. Jaz pa moram vse vedeti, zakaj? Natanko vem, kaj mu je rekla. »Vsiljen gost... in to na tak dan... oprost, Milan. Pomisli, kaj bo rekla Marica...« In tudi to vem, kaj je imel Milan na misli. On hoče,

da nikogar ni v kuhinji. Ker prihaja rad »na cigareto in mali klepet z Emo«. Vem, da se še nikoli ni drznil položiti prsta na Emo. Bi pa. Tako jo pa samo gleda od vseh strani — ko ona dela in se suče po kuhinji. In Milan noče, da bi mu kdo gledal pri tem v obraz. Vsi v sobo.

Z narejeno veselim klepetom ga je Živa odvedla v sobo. Toda Milan ne bo popustil, poznam ga.

Emma nama je obema s Knezom dala večerjo, ponarejeno tunino z majonezo. Oba sva jo gledala in jo s tem prisilila, da je rekla: »Dober tek. Ali bosta kozarec vina?« Knez je molčal, meni pa je šlo od razburjenja na jok. Stiskal se mi je goltanec. Emma nama je podala kozarec belega vina. Pila sva, jesti pa nisva mogla. Knez je pil po požirkih, kakor vodo. Jaz pa sem kozarec zvrnil, na pogum. Emma je nesla pladenj v sobo. Živa je pritekla po novo steklenico — in nama ni posvetila niti pogleda, samo predse je mrmrala. In jaz vem, kaj. Nekaj čisto navadnega, ker je bila razburjena: »...pivo... vino... soda... jajčni liker...«

Iz sobe je prihajalo čedalje bolj glasno žuborenje razpoloženih gostov, razločal sem posamezne glasove: Pavle se je trudil prepričati Milana, Milanova žena Marica se je v enakomernih presledkih vljudno zasmejala, kakor to delajo fini ljudje, popolnoma izven je bilo slišati nekoliko hripavi glas sina Boška in cvileči smeh hčerke Age, ki je prav gotovo rekla kaj neprimerne, ker jo je mama takoj pogrājala.

Noč je bila čedalje bolj ledena, cvetela je na oknu. Midva s Knezom sva bila vkovana vanjo... dokler se s hrupom niso odprla vrata in tu sta bila Boško in Aga, deklica, ki so jo krstili na Drago, pa se je sama preimenovala v Ago, da čimprej pokaže svojo samozivost. Boško je pravi »laf«, po vedenju in po obleki. »To me veseli, travca zeleni...«, s tem me je pozdravil, Aga pa se mi je kratkomalo vsedla v naročje, mi vzela krožnik iz rok in ga položila na kredenco, potegnila prstan z roke in mi ga nataknila na prstanec, kajti ona hoče biti vsa vražja. Priznati moram, da je bila do mene zmeraj prijazna. Zdaj se je razvila v nenavadno čedno dekle — toda preveč se je zavedala tega. Oba novodošla sta venomer govorila. Ona: »Stari so znoreli na starih vicih...« On: »Lev, ti greš v sobo...« Ona: »In bomo v kotu napravili republiko...« On (gledaje Kneza): »Brat je zelo hecen... tudi on mora z nami...« Ona: »Tako sem zahajčala peč, da jo bo razneslo... zato da bomo imeli tam republiko v srajcah...« Aga je zelo ponosna na kratko krilo, podloženo s skoraj trdo spodnjico. Preveč rada kaže noge v temnih nogavicah. Boško se skuša pogovarjati s Knezom: »V Donavi so ujeli soma, ki je imel 240 kil, skoraj tri metre je bil dolg... takole glavo je imel... brke pa takole dolge in takole debele... Kakor morski

pes, strašen, odličen...« In vse je samo hrup. Potem je prišla Marica, mama obeh, zelo fina gospa, ki se je takoj primerno razhudila na hčer, ker mi je sedela v naročju. Toda Aga zelo rada draži mater. Zato me je objela in poljubila na lice, potem pa vzela steklenico s kredence in pila iz nje, pa jo podala meni. Nisem si upal piti, toda Aga je bila nezadržna. Visel sem med njeno muhavostjo in strogim pogledom gospe Marice. Moral sem piti. Potem je pil Boško — in podal steklenico Knezu. Mlada dva sta se zelo smejala, ker Knez ni vaju piti iz steklenice. Marica pa je rekla s fino dvojnostjo, z milimi besedami in strogim poudarkom: »Ljuba otroka, zdaj je dovolj tega. obroki še niso končani — do kave je lepo sedeti pri mizi. Torrrej... Ljuba otrrroka...«

»V sobo!« je zakričala Aga, skočila z mojega naročja in poprijela moj stol na kolesih. »Tudi brat gre z nami!« se je zasmel Boško in prijel Kneza za rokav. Nista hotela videti strogega pogleda v materinih očeh. Vtem je prihitela Živa iz sobe, za njo Pavle — v predsobi pa sem videl Milana, ki je nekaj pripovedoval Emi. In že so bili vsi v kuhinji. Kiki Godrnjalo je zacvilil, nekdo mu je stopil na šapo. Kozarec je padel na tla in se razbil. »Sreča bo,« je zaklicala Živa. »V sobo!« je zagrmel Pavle. Jaz pa sem se ozrl na Ago in ji odločno povedal: »Jaz ostanem tukaj, Aga, prosim. Res.« Knez pa me je pogledal. »Potem ostanem tudi jaz tukaj,« je odvrnila deklica in popustila stol. Naslonila se je name. Besede vsevprek. Pavle je prijel Marico pod roko, Živa Milana — toda tudi tadv nista hotela iz kuhinje. In jaz vem, zakaj. Marica je gledala Ago, Boška in steklenico. Potem pa Milana, ki je opazoval Emo. Pavle in Živa sta se spogledala: prepir brez besedice. Govorili so pa o »notri je bolj toplo«, o »Ema bo pristavila kavo«, o »vsi pridejo v sobo« in o »prijateljeva želja je sveta«.

Tako smo ostali sami, Aga, Boško, Knez in jaz. Ema je v zavesti svojih dolžnosti tekala noter in ven. Aga pa je odprla novo steklenico vina. In je rekla, da je to »štos«. Boško, ki že šofira, je pripovedoval o 125 kilometrih na uro, mokra cesta, šlo je za las. Pili smo. In rože na oknu so postajale rožnate — čeprav vem natanko, da so popolnoma kristalno čiste, brez barve. Kiki je šel pod mizo, zagodrnjal je in se skoraj zviška spustil na tla, tako da sem slišal, kako so njegove koščice udarile ob pod. Aga in Boško sta se sprla, ker je sestra rekla, da je slab šofer. Potegnil jo je za lase, ona pa se ga je oprijela za kravato, kričala sta in kakor v divjem plesu opletala pred mojimi očmi. Samo midva s Knezom sva nemogoča. Morda je to tisto, kar naju družijo? Ema je prinašala posode iz sobe, večerja je torej končana. Pijača deluje tako čudno name. Kar spregovoril bi, toda komu? in kaj? Zato bom še požirek, čeprav se nekoliko bojim. Toda ko me strah popolnoma mine,

pri priči neham, niti požirka več. Godba iz radia. In meni se zdi, da se Knez rahlo pozibava v ritmu zanosnega, počasnega foksa. Morda tudi njega mineva — nekaj, ne vem, kaj. Veliko uganem, samo Knez mi je še zmeraj skrivnosten. Aga pleše z Boškom — in tadva res znata, samo pretiravata. Ema s kavo. Vrgla mi je pogled — čeprav je tako zaposlena. Prav je, da smo v kuhinji. Milan ima ženo, ona njega, ravnatko Pavle in Živa, Boško in Aga imata sploh marsikaj, jaz imam kuhinjo. Ema? Kaj ima pa Ema? Službo. Tudi to je nekaj. Imela je mehanika, toda pustila ga je, ker pije. Samo Knez nima nič. Rad bi ga vprašal, na kaj misli — to bi bilo morda celo zelo važno. Toda izjecljal sem samo: »Kako... vam je?« Na kar seveda ni odgovora. Pač pa sem opazil, da je — morda pod vplivom pijače — tudi njemu do pogovora. »Vsi ste tako lepi,« je rekel. Jaz: »Nič niste jedli.« Knez: »Tudi vi ne.« Jaz: »Nisem mogel.« Knez: »Kakšno meso pa je tisto?« Jaz: »To je teletina, napravljena kakor tunina.« Knez: »Žival, kajne?« Pokimal sem in čutil, da sem zardel. Naglo sem se poizkusil opravičiti: »Živali jedo rastline, ljudje jedo rastline in živali, bogovi pa rastline, živali in ljudi.« Pokimal je, zato sem nadaljeval: »Toda jaz nisem kriv. Jaz sem prišel v tak svet. Baje ponekod še zdaj jedo ljudje ljudi. Jaz jem zelo malo.« Aga in Boško sta pila, se prerekala, plesala... potem pa nenadoma izginila v sobo.

»Na kaj mislite?« sem lahko vprašal Kneza.

»O, nič. Zakaj pa vprašate?«

»Zato ker... ne zamerite... ker mislim, da vas imam... zelo v čišlih... Spoštujem vas... Lahko bi rekel: občutim vas.«

»Nee?«

Pogledal me je tako, da mi je zamrla beseda. Bil je osupel. Morda sem res rekel preveč — in premalo. Nisem mogel iztisniti iz sebe besedice »rad«. Knez je povetil glavo. Zato sem nadaljeval: »Ali mi, prosim, lahko poveste, kaj je tisto, kar imava skupnega? Prosim.«

»Samota, Leo.«

In ta beseda je zvenela kar naprej, govorila je, se oddaljevala, se vračala, postajala velika, potem pa — kakor da se je ustrašila — pobegnila, in za njo je ostal samo rahel drget. Knez je govoril z enakomernim glasom:

»Moj dom je na dnu temnega tolmana, zraven potopljenega drevesa, in samo kadar je voda popolnoma kalna od deževja, zaplavam tri ali štiri sežnje v desno, v levo, in se vrnem na svoje mesto. Ne zato ker nisem lep, temveč ker se moje mesto imenuje samota.«

V hipu sem ga razumel — toda mislil sem nase, po svoji samosredišnji naravi. Zdaj sem lahko govoril sproščeno.

»Moja samota, Knez... Kam naj človek pobegne iz svoje samote? Če se je pa nekaj v njem zakrknilo, nekaj je zamrznilo, toda ne umrlo... z ledenim repom bije ob živo...« Zakričal sem: »Jaz vas imam rad, Knez.«

»Ojoj,« je zastokal. »Ne mučite se, Leo. Samota ima tudi svojo lepoto. Čar nepremične večnosti. In slasti brez greha... Morate vedeti, Leo, da jaz nisem... nič... sploh nič.«

»Tudi jaz nisem nič. Peščica zahtevnosti, malo nepotrebne bolečine in kanec napuha...«

Knez je gledal v zaledenelo okno. »Ledena roža mora živeti brez toplote. Vsak žarek jo lahko spremeni v solzo.«

»Treba je razbiti samoto,« sem hlipal, »treba jo je otajati, treba jo je oploditi...«

»Treba jo je ljubiti.«

»Treba jo je odčarati, rešiti okov...«

»Treba se je poročiti z njo.«

»Treba jo je vreči v dno oceana, od koder je prišla...«

»Ne pregrešite se nad njo, Leo.«

»V dno oceana... v večne temine... od koder je prišla.«

»Leo!«

In vse to je bilo kakor molitev, po kateri sva obstala s pogledom v ledene rože. Knez je vprašal tiho in ljubeznivo:

»Zaradi Eme?«

Zdrznil sem se, toda njemu sem resnično zaupal.

»Ne samo zaradi Eme. Zaradi stvari, ki jih ne razumem. Zaradi vsega. Zaradi usodnosti. Zakaj so mi dane oči, ki gledajo — in zakaj je prednje postavljen zid? Lahko bi šel s temi očmi po vsem svetu — in zid bi hodil pred menoj, za zidom pa je moje mesto, ki se tudi imenuje samota. In kdor je v družbi s seboj sam, je z vsakim bitjem tega sveta trikrat sam. Ne samo zaradi Eme. Tudi ona je trikrat sama z menoj. Vsakdo je sam.«

Tedaj je prišla počasi skozi vrata Aga. Kakor mesečna je šla skozi kuhinjo in se naslonila na mizo pred menoj. Gledala me je — toda čisto drugače kakor prej. Resno. Potem se je sklonila k meni in me objela. Stisnila se je k meni. Vtem pa je vstopila Ema. Tudi ona naju je gledala brez besed. Bilo mi je mučno. Skušal sem odriniti Ago, toda ta se me je oklenila z vso močjo. Presenečen sem ugotovil, da tiho joka. Poljubljala me je na lice in Ema je to gledala, čeprav je skušala skriti svoje zanimanje v malih opravičilih s posodo. Tudi Kiki je prišel izpod mize — on ne prenese joka — obračal je glavo tako, da so se razgrinjali kodri na očeh, in gledal. Prišel je Boško, že precej negotovega

koraka, ponujal mi je kozarec, pri tem pa potrepljal Ago po ramenu. »Nihče me ne razume,« je šepetala. Boško pa: »Napila si se. Pij, Leo!« Aga: »Sovražim jih.« Boško: »V bar hoče iti.« Aga: »Tebe imam edinega rada, Leo.« Boško: »Kadar se napije, dela škandale.« Pil sem, Boško pa se je odmajal. V sobi je šumel enakomerni hrup besed in smeha. Aga mi je porinila roko za suknjič in me zgrabila za prsi, da me je zaboletlo. »Objemi me,« je skoraj ukazala. Nerodno sem ji položil roko na rame in pokimal opravičujoče Emi, ki se je vljudno nasmehnila. Bila je utrujena.

Hrušč v predsobi, vrata se odpro. To ni prihod — to je vkorakanje. Na čelu Milan. Vsi s kozarci v rokah. Veselo novo leto! Polnoč je torej.

Milan ugasi luč. Besede, koraki, smeh, ropot stolov, v katere se zadevajo noge. Godrnjanje Kikija, ki se izogiba nogam. Cmok poljuba. Prerivanje. In smeh. Srečno! Veselo! Tudi meni stiskajo roko.

Ko se prižge luč, je Milan ob Emi. Pogled Marice na Milanu. Toda vse utone v smehu.

Edini, ki mu niso voščili novega leta, je Knez. Sam. Jaz ne vem, ali so ta voščila dobra ali ne, toda tako rad bi mu voščil, samo da bi ne bil edini, ki je ostal brez voščilne besede. Le kako v tem splošnem direndaju? Nihče se ne zmeni zanj. Kakor da ga ni. Aga pije in razbije kozarec. Tudi Boško po njenem vzgledu zažene kozarec ob tla. Marica svari: »No, no... otrroci...« Pavle, dobri gostitelj, trešči kozarec ob zid — toda na manj vidnem mestu ob kredenci, da ne bo madež kvaril kuhinjske zunanosti. Milan pripoveduje novoletno šalo, vsi govore hkrati. Vsi so razvneti. Ema začne pometati čepinje. Živa strogo: »Ne zdaj, Ema!« In Ema obstane, odloži omelo.

Kadar sem pogledal Kneza, me je prešinil strahoten občutek krivde, postalo me je sram — in ker me je od pijače minil strah, me je obhajala grešna želja po kakšnem zanosnem dejanju. Vse je prav — in vendar nič ni prav. Vse mora biti tako — in vendar bi vse moralo biti drugače. Aga me objema in poljublja — nihče je ne graja. Milan treplja Emo po ramenu — nihče tega ne opaža. Pavle drži Marico okoli pasu. Boško opotekaje se poplesuje z Živo. Nihče nikogar ne posluša. Nihče ne pogleda Kneza. Oči se vročično svetijo. Čepinje škripljejo pod podplati. Vino se poliva po mizi. In še ledene rože na oknu so skoraj rdeče od vina v mojih očeh. Morda so prazniki samo zaradi splošne odobritve greha. Pijača splošni izgovor za nered. Karneval. Beg od samote. Tudi prazne globine oceanskih samot se gotovo kdaj napijejo in potrgajo verige, na katerih visi planet, voščijo si veselje

in srečo, razbijejo stotine ladij — in se spet pogreznejo v čar nepremične večnosti. »Valčka ne plešem,« odgovori Aga Pavletu, ki bi jo rad odtrgal od mene. Potrebni so splošni izgovori. Enkrat sem bil zelo prehlajen, dali so mi čaja, kuhanega na žganju — in sem bil pijan. Smejali so se — in vse je bilo v redu. Kajti bil je razlog.

Vse bi bilo, če ne bi tako pihalo od okna.

In... in če bi bile še neke reči drugačne. Zakaj na primer Marica gleda Kneza s tako očitno nezadovoljnostjo? Da spravi s tem Pavleta v zadrego? In ta zapiči pogled v Živo — in ji z očmi namigne na Kneza. V meni pa raste nekaj, kar se morda v boljši obliki imenuje junaštvo. Bojim se zlorabiti ta naslov kar takole — saj berem časopise in knjige, pa tudi radio poslušam. Heroji so zavzeli mesto svetnikov. O svetnikih pa vem samo iz pripovedovanja Eme, katere mati še hodi v cerkev.

Življenje — ali kaj je to — se je razvijalo z naglico in hrupom: to je dobro, omamlja. Toda skozi meglo vsega tega vsiljenega — jasno, neizprosno, neodločljivo, zmeraj in povsod, to vem ta trenutek — seka popolna resnica vsakega trenutka. In treba bi bilo zamašiti usta človeku, ki o tem spregovori, ubiti ga, prestrašiti ga ali pa podkupiti. Saj sem slišal blazno pravljico o človeku, ki so ga podkupili, da je molčal — podkupnino pa je vrgel v reko. Ta človek je veliko razumel. Jaz ne razumem nič. Kaj je to, kar drgeta v meni?

Popoln, ljubezniv direndaj. Kdo bi si mislil, da se vsi ti ljudje tako preprosto lahko naselijo v kuhinji?!

Tisto, kar je drgetalo v meni, me je nagnalo v besede. Skoraj zakričal sem: »Dan in noč... noč in dan... mesec in leto...« Pri tem me je Aga objela in kriknila: »Ali ni sijajen?!« Jaz pa — še zmeraj v drgetu velikega dejanja: »... leta in leta... in nikoli ni izpregovorjena beseda...« Od razburjenja se mi je osušilo grlo, zastokal sem. Aga pa me je poljubila na čelo. Odrinil sem jo — vsi so me gledali s priznanjem (češ, fino se ga je nalezl), z nasmehom (češ, bolj je trd kakor mi) in celo z ljubeznijo (češ, tudi on mora imeti svojo zabavo).

Knez je gledal vse to.

Jaz pa sem bil — hote, nehote — točka programa. Rekel sem (v nastali tihoti): »Knez je imel svojo samoto. On ima svojo samoto rad. Ujeli so ga v mreže. Ljudje. In zdaj mu nihče ni voščil novega leta.«

Boško se je zasmel, nekateri so postali resni. Kiki Godrnjalo se je vzel s sprednjimi šapami na moja kolena. Z dlanjo sem mu objel drobni vrat. On je razumel mojo potrebo po ljubezni.

»Vsi smo zelo nesrečni,« sem zastokal, »vsi, vsi...«

»Kdo je nesrečen?« je strogo vprašal Pavle.

»Nihče ni nesrečen,« je odgovorila Živa.

»Jaz sem nesrečna,« je v smehu zavrnila Aga, za kar jo je mati ošinila s karajočim pogledom.

»Ali nismo dobri s teboj, Leo?« je vprašala Živa.

»Dobri — in vendar nekaj ni prav... ni prav...« sem šepetal.

»Ni prav?« je srdito povzel Pavle. »Prišli smo k tebi v kuhinjo, da bi se ne čutil osamljenega. Ti pa nam hočeš pokvariti novo leto. Zato ker ne veš, kaj je hudo. Zato ker te nosimo na rokah, Leo. Mi, ki smo šli skozi vojske, ječe in mučenja... in vemo, kaj je hudo...«

»Ti nam pa očitaš...« je dopolnila Živa.

Jaz pa vem, da niste šli skozi vojske, ječe in mučenja, Pavle. Saj si prekupčeval med vojsko. Nekaj so ti potem vzeli, to je vse. Toda o tem si ne upam govoriti. Rekel sem: »Knezu je hudo. In jaz... jaz ga imam tako rad... Vi ne veste, kako je to...«

»Ne vemo?« je suho dejala Živa, »nocoj pa precej pretiravaš, Leo. Boško, poišči drugo postajo. Harmonike sem res že sita.«

Radio je škripal in žvižgal.

Tedaj je Knez na lepem začel govoriti: »Meni... meni...« (Vsi so ga pogledali.) »Meni je — dobro.«

V tem hipu je Boško našel prijetno, toda precej burno glasbo. Aga je zavrnila: »Ali ni prima tip?« Prijela je Kneza za ovratnik. »Jaz bom plesala z njim.« Marica je zastokala: »Agica... lepo te prosim...«

Toda že se je zgodilo: Aga je vzdignila Kneza s stola — in se zavrtela z njim po kuhinji v divjem zagonu tolkal. Knezu je spodrsovalo, toda vsakokrat se je ujel. Boško je pil, Marica mu je zaman skušala vzeti kozarec iz rok. Milan je namignil Marici na pijanega Boška — in natakal Emi. Kiki Godrnjalo se je stiskal k meni — in zdelo se mi je, da ga je rahlo stresal mraz. Godba in besede, trkanje kozarcev, udarjanje pet ob tla. Dim cigaret. Vzdušje me je ovijalo v modrikasto, zvenečo meglico. Mislim, da ne smem ničesar razumeti.

Marica je s težavo odpeljala pijanega Boška spat. Na Milanov namig. Kajti Milan je želel ostati sam — brez soproge — z Emo. Takoj je zaplesal z njo. In Pavle z Živo — iz vljudnosti do gostov. Milan stiska Emo k sebi. Knez pa pleše tako čudno — premetava se, skače — kakor tedaj, ko je Živa pritiskala za njim s sekiro. Aga je navdušena nad Knezom. Samo jaz vem, da mu čedalje nevarneje spodrsuje. Aga kriči: »Izvrstne figure zna. Bomba! Bomba!«

Godba preneha, toda plesalci se šele počasi odvrte in posedejo v drugem redu. Knez blizu mene — toda k mizi. Aga med mene in njega. Milan tišči Emo h kredenci. Vsi govore — celo Knez, in nenadoma vidim, da verjetno nekaj šaljivega, saj se mu Aga smeje od srca.

»Bomba!« vzklika. Potem se razigrano obrne k meni, rekoč: »No, zdaj pa nisi več sam, Leo, ali ne?«

»Vsi smo sami,« se mi je izpolnilo.

Aga: »Jaz ne. Jaz si poiščem družbo...« Pri tem si vleče krilo kvišku čez kolena.

Marica se je vrnila kaj kmalu — in zmotila Milana sredi pripovedovanja Emi. Ona iz čiste sebičnosti ne ve, da so vsi grehi odobreni in odpuščeni, ker je razlog za to. Ves nered je pravi. Vse resno in redno je — resnično — pregreha zoper pravilno vedenje. TODA — ali je to veselje? Milan pa Emi sploh ni zoprn. Čudno. Ema pije kar precej. Spremenila se je. Zakaj me to boli? Morda pa sploh ni taka, kakršno sem gledal? Morda samo skriva svojo pravo naravo. Seveda: kako da se mi to ni posvetilo prej? Milan ji je — zelo spretno in komaj opazno — spolznil z roko — med pogovorom — po hrbtu. Nemogoče, da bi Ema tega ne občutila. Še Marica je. Toda: nobene pregrehe zoper greh! Nihče namreč ne sme ničesar opaziti. Marica z narejenim smehljajem in pomenljivim kašljanjem potegne Agi krilo navzdol, čez kolena. Nič ni, čisto nič ni. Samo govoriti, govoriti. Ljudje si torej nimajo kaj povedati — zato govorijo. Morda je pa to dobro in prav? Jaz, ki vidim spreminjanje risov na steni, o tem nič ne vem. Vsi smo tako negotovi. Emo bi bilo mogoče tudi zasovražiti. To se ne sme zgoditi. Vendar — gotov sem — Ema ima mračne prikazni, vidi podobe, ki bi se jih nikoli ne upala priznati. V mesu jo žgejo. In pije. Jaz pa vidim te prikazni; v tvojih očeh jih vidim. Nobene prevare več. Golota, resničnost, ostudna sla. Koža, vino, prikazni. In jaz sem te imel rad. Ha, treba je v samem sebi ubiti prevaro. Umazati. In se smehljati tistim, ki skušajo ubijati in ponečejati. Milan zapleše z Marico. Taka je torej plešoča laž. Vsi sicer vemo, zakaj — toda po pravilih te igre molčimo. Pil bom še malo. Ker tako piha od okna.

Zdaj sem slišal Knezovo pripovedovanje, kateremu se je Aga smejala tako od srca.

Knez: Zakaj ribe ne kadijo? Ker nimajo denarja.

Aga: Bomba!

Knez: In zakaj nimajo denarja? Ker nimajo žepov.

Aga: Štos!

Knez: Zakaj pa kenguru ne kadi? Ko ima vendar žep?

Aga: Butni ven, zakaj?

Knez: Ker mu ne paše.

Aga je kar zatulila od veselosti — in potegnila krilo visoko nad kolena. Marica ji je brž poravnala krilo navzdol, kar je pa Ago vznejevoljilo. Zakričala je: »Živela demokracija, mama.« Prilomastil je

Boško — v pidžami. Marica ga je pograbila in hotela odvreči iz kuhinje. To je bilo Milanu všeč. Aga je ponovila: »Živela demokracija! Boško, ne daj se!« Pri tem je rekel Milan hujskajoče: »Demokracija je dobra.« Pavle ga je pogledal in pripomnil: »Ja, zdaj že, zdaj je boljša.« Milan: »Zmeraj je bila dobra, samo v razvoju je bila...« Pavle: »Pred leti si govoril drugače, bratec.« Milan: »Vsi smo dozoreli, dragi Pavle.« Aga je vpila: »Naredimo zeleno republiko! Dol z mamo!«

Boško pije kar iz steklenice. Oče in mati ga gledata. Šepetaje se posvetujeta. Aga spet zapleše s Knezom. Vse se razvija z naglico. Ema si nataka sama — glej jo no. Živa vidi. »Ne z levo roko, Ema,« reče strogo. In Ema predene steklenico v desno roko, potem pa jo postavi na mizo. Piti se pod Živinim pogledom ne upa. Marica je zmagala. Pograbi Boška, ki se zaman upira, Milan pa mora ujeti Ago sredi zamaha plesa in jo iztrgati Knezu. In vsi štirje odkriče, odtopotajo, odhrumijo v predsobo. Pri vratih se Marica še obrne in si nadene vljuden nasmeh, ki naj vse to opraviči, Milan pokima in pomežikne Pavletu in Živi — radio hrumi. Pavle in Živa — sama pri mizi — Ema je vstala — sta takoj v prepiru. Ema sede k meni. Knez se pomakne s stolom v kot.

Nisem mogel pogledati Eme.

Od okna piha. Ledene rože postajajo vijoličaste. Kiki Godrnjalo odide po prstih od mene. Zaradi Eme.

Živa in Pavle sta združena v vročem prepiru. Saj sem ti rekla — nič nisi rekla, jaz sem rekel — lepega dne mi bo tega dovolj. Knez je sam kakor na dnu tolmuna. Kiki je sam, nekje pod mizo, oči si je pokril s kodri. Ema pa je sedla čisto ob mene. Zakaj je to storila, to, kaj? Vse to. Tudi to, da je sedla k meni. In da me je zdaj prijela za roko. Onemogel sem. Kako sem slaboten. Ne morem ji odmakniti roke. Pijan sem. Brez razloga — saj vendar ne smem priznavati teh razlogov? Vem, da imajo vsi prav, vsak zase in vsi skupaj — samo jaz, jaz ne morem imeti nikoli prav. V svoji negotovosti. Ojoj! Zaželel sem si, da bi bilo kakšno veliko, strašno, vsemogoče in neusmiljeno božanstvo — in jaz bi padel na kolena predenj in bi molil takole: jaz sem nič, nič — v lupini napuha, o, veliki Bog, imej trenutek časa zame, stri me s peto. Tako bi ga rotil, da bi — iz neusmiljenosti vzdignil peto — in me strl. In jaz bi ga prevaral. Kajti — storil bi mi milost. Namreč to ni mogoče hkrati: sovražiti in imeti rad, do bolečine rad, vse, kar je živega, Kneza, Boška, Ago, Pavleta in Živo, da, celo Milana in Marico, pa Kikija Godrnjalo, in, seveda Emo, vse imeti tako rad — in sovražiti hkrati, ne da bi vedel, zakaj, zakaj? Posebno Emo. Še nikoli me ni prijela tako mehko za roko. In čedalje bliže mi sedi. Čutim toplino njenega telesa. Od okna piha mraz-sovrašтво, od nje diha

toplota, podobna ljubezni. In Ema mi reče: »Leo... Leo... zakaj gledaš v okno?« V ledene rože je od nekod padla rumena luč in se pomešala z vijoličasto. Rože kakor da so se vzpele od te nepričakovane svetlobe — in oživele. Rože živijo. To je pijanost. In kje je moje sovražstvo, moje malo, borno sovražstvo? Pogledal sem Emo. Njene oči. Brez prikazni. Vse, kar sem prej videl, je bila samo moja malopridnost. Vse tisto: koža, vino, prikazni — vse tisto sem bil jaz. Stresel me je mraz nad sabo. Pogrezni se v globine oceanskih samot! Nič ni treba, da bi bilo tako. Vsak si je vsega sam kriv. Ker goji v sebi hudobijo — in misli, da je v tem močnejši. Knez je truden primaknil stol k mizi.

»Ali ti je hudo, da je Aga šla?« je vprašala Ema. Osupnil sem. »Zakaj...?« sem zajeceljal. »Ali si bil ljubosumen?« Ema me je držala za roko — z vročo, suho roko, tako da se je iz nje prelivalo nekaj nevarno vznemirljivega v moje telo.

Ljubosumen? Ema me je zmeraj priznavala za popolnoma enako-pravnega. Zašepetala mi je nekaj, česar nisem razumel.

Pavle in Živa sta se prepirala čedalje glasneje. Knez je zadremal za mizo.

»Kaj? Ema, nisem razumel.«

Spet mi je zašepetala. Razumel sem samo besedico »rada«. Kaj bi rada, Ema? To je vendar nujno, povej, govori, zakaj zdaj molčiš, nisem razumel, še enkrat, prosim, to je zelo važno. Vrti se mi.

»Rada te imam, Leo.« Zdaj sem slišal vse besede. Toda razumeval sem jih strahotno počasi. V meni se je odprla jama — in v glavi se mi je vrtelo. Noge so tam doli nekje, roke so že bliže meni, potem sem si navzgor čedalje bliže... in tole čisto zgoraj — tole lahko omahne in pade... pade... v temno jamo... Hitro, treba je razumeti... ali pa umreti...

V tem hipu je Živa zaklicala: »Ema!«

Emina roka se je na moji stresla in popustila.

Obupan sem zakričal: »Ne!« In to sploh ni bila moja beseda, ne moj glas. Planil sem..., vrgel sem se kvišku...

Potem sem padel v tisto temno jamo... proti nogam.

Sploh ne vem, kaj je s Knezom.

Eme ni več.

Ležim v postelji. Vem, da bom umrl. In vem, da bo Ema prišla čisto zadnji trenutek. Nič hudega ni to, da vem. Vsi vedo. In so tako strašno dobri z menoj. Nikoli več ne bom sam. Ko jim bo dolgčas, bodo govorili tudi o meni.

Ledene rože ne prenesejo žarka, ne da bi se spremenile v solzo.